

जाहिरातीचे दर.

सालील पच्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास' पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(रपाल हंग्रिल माफ)

किरकोळ अंकास

एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलो धर्मकामाविति ।

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

वर्ष ७

पुणे, बुधवार, तारीख ५ नोव्हेंबर, १९४१

अंक ४४

अर्थ ग्रन्थमाला—पुस्तक ४ थें

सहकार

(हिंदी सहकारी संस्थांचा संसार)

ह्या पुस्तकांत सहकारी संघटनांचें तात्त्विक व व्यावहारिक विवेचन सांगोपांग केलें आहे. मुंबई प्रांतांतील सहकारी संस्थांचें स्वरूप व कार्य ह्यांची माहितीहि वाचकांस सुबोध रीतीनें मिळेल, अशी त्यांत व्यवस्था आहे. सहकाराच्या शिक्षणक्रमांत आणि पतपेढ्या, बँका इत्यादि संस्थांशीं संबंध असणाऱ्या सर्व लोकांस तें उपयोगी होईल अशी अपेक्षा आहे. किंमत २ रुपये. ट. ख. निराळा.

लेखकः—प्रो. वा. गो. काळे व श्री. श्री. वा. काळे

The Co-operators' Book Depot.

9, BAKEHOUSE LANE,
FORT, BOMBAY.

The Only Book Depot of its Kind in India.

Specialising in

Books on Economics, Co-operation, Banking and Finance, Accountancy and Auditing, Commerce, Business Organisation, Rural Reconstruction and allied Subjects.

Books on all Subjects and of all Publishers in India, England and America are readily supplied at the published Prices.

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

विविध माहिती

पुणे शहर म्युनिसिपॅलिटीची डिबेंचरें

पुणे शहर म्युनिसिपॅलिटीच्या ६३% व्याजाच्या डिबेंचरांची परतफेड ३१ जानेवारी, १९४२ रोजी केली जाईल. त्या तारखेनंतर व्याजांत वाढ होणार नाही. ट्रेझरीच्या कर्जाची रकम रुपये ७७,९०० असून शहर सुधारणा योजनेचे कर्ज २,५८,००० रुपयांचे आहे.

ट्रेझरी बिलॉवर १० आ. ३ पै व्याजाचा दर

रिझर्व बँकेने गेल्या आठवड्यांत हिंडुस्थान सरकारची २ कोटी रुपयांची ट्रेझरी बिले विकली, त्यावर व्याजाचा सरासरी दर व. सा. द. शे. १० आ. ३ पै पडला.

एजंट जनरल

हिंडुस्थान सरकारचे अमेरिकेतील एजंट जनरल म्हणून सर गिरिजाशंकर बांजपेय ह्यांची नेमणूक झालेली आहे, तिची मुदत दरविषयांत आलेली नाही.

पाणबुड्या किती बुडविल्या !

अमेरिकेच्या नाविक दलांने किती जर्मन पाणबुड्या बुडविल्या, ह्याचे आकडे प्रसिद्ध न करण्याचे सरकारी धोरण कर्नल नॉक्स ह्यांनी वृत्तपत्रांच्या प्रतिनिधींना नुकतेच सजजाबून सांगितले. "ग्रेट ब्रिटन आज दीर्घकाळ युद्धांत गुंतले आहे. तथापि, ब्रिटिश नाविक दलांने बुडविलेल्या जर्मन पाणबुड्यांचे आकडे त्याने प्रसिद्ध केलेले नाहीत. ह्याचा अर्थ, बुडविलेल्या पाणबुड्यांची संख्या अल्प आहे, असा भाव नव्हे. माहिती प्रसिद्ध न करणे हा धोरणाचा भ्रम आहे."

हिंडुस्थान सरकारच्या कचेऱ्यांचे गिर्यारोहण

हिंडुस्थान सरकारच्या कचेऱ्या उन्हाळ्यांत दिळीहून सिमल्यास जातात. तेथे जागेची व इमारतीची फार अडचण भासते. आतां तर कचेऱ्यांची संख्या वाढली आहे. तेव्हां, येत्या उन्हाळ्यापूर्वी, सिमला येथे जागा मिळवून त्यावर कायम स्वरूपाच्या इमारती बांधण्याचा हिंडुस्थान सरकारचा विचार आहे.

समाधानकारक आरोग

ब्रिटिश जनतेच्या आरोग्याची अत्यंत समाधानकारक परिस्थिति युद्धाच्या दुसऱ्या वर्षांतहि कायम आहे.

विमानांतून पेट्रोलची बहातूक

जर्मनी आपल्या पूर्व आघाडीवरील विमानदळास विमानांतून पेट्रोलची वहातूक करून पेट्रोल पुरवित आहे, परंतु रशिया त्यांचा मोठ्या प्रमाणावर नाश करित आहे.

चेक्सची देवघेव

मुंबई येथील बँकर्स क्लिअरिंग हाऊसमध्ये २४ ऑक्टोबर अखेर संपलेल्या आठवड्यांत ११ कोटी, ६५ लक्ष रुपयांच्या ७६,७९९ चेक्सची देवघेव झाली.

इराण व इंग्लंड आणि रशिया ह्यांचेमधील करार

एका बाजूस इराण व दुसऱ्या बाजूस इंग्लंड आणि रशिया ह्यांचेमधील करारावर लवकरच सहा होतील, इंग्लंड व रशिया हे इराणला आर्थिक सहाय देतील, युद्ध-परिस्थिति निवळताच ते आपल्या फौजा इराणमधून काढून घेतील, इराणच्या पूर्ण स्वातंत्र्यास पुनः संमति देतील व इराणच्या हितसंबंधांस बाधक होईल अशी कोणतीहि अँग्लो-रशियन गोष्ट इराणला पूर्व सूचना दिल्या. सेरीज घडणार नाही, अशी ते हमी देतील. इंग्लंड व रशिया ह्यांना इराण आपल्या देशांत वहातुकीच्या सर्व सवलती देईल.

पॉवर अल्कोहोल

पेट्रोलमध्ये पॉवर अल्कोहोल मिसळून पेट्रोलची वचत करण्याचा प्रयत्न यशस्वी ठरला आहे. अल्कोहोलमध्ये पूल ताकाळ विरघळते, ह्याकरिता योग्य ती स्वच्छता पाळावी लागते. टार्कीत पाणी बिलकूल जाळं देतां कामा नये, कारण पाण्याच्या साभिध्यांत पेट्रोल व अल्कोहोल स्वतंत्र होतात.

हिंदी आगबोट्टीची नावे

हिंडुस्थानांत आगबोट्टी बांधण्याचे कामास जोराने प्रारंभ झाला आहे, व त्या चालविण्याकरितां नाविकहि तयार करण्यांत येत आहेत. एका प्रकारच्या आगबोट्टीस नद्यांची नावे दिलीं जातील. सतलज, यमुना, नर्मदा, इत्यादि नावे त्यासाठीं पुकर करण्यांत आलीं आहेत. दुसऱ्या एका प्रकारच्या आगबोट्टीस पंजाब, रजपुताना, सैबर, कर्नाटक, औंध, आसाम, इत्यादि नावे मिळतील. कांहीं हिंदी संस्थानिकांनीं मोठ्याला देणग्या दिल्या आहेत, त्याची कुतज्ञता व्यक्त करण्यासाठीं जावणकोर, बडोदा, हैद्राबाद, हीं नावेहि दिलीं जातील. आग्या, पाटणा, लाहोर, कराची, पेशावर, कलकत्ता इत्यादि शहरांतील लोकांनीं मोठ्या देणग्या दिल्या, ह्यासाठीं त्या शहरांचीं नावेहि कांहीं आगबोट्टीस मिळतील. बडोदा नांवाची बोट कलकत्ता बंदरांतून नुकतीच तयार होऊन बाहेर पडली, तिला ठेडी रसेल ह्यांनीं निरोप दिला.

शिंया स्टीम मॅन्दिगेशन कं. लि.

३० जून, १९४१ अखेर संपलेल्या वर्षी ९९ हजारांचा भागील शिलकी नफा वरून, २१ लक्ष, ४८ हजार रुपये नफा-वाटणीसाठी उरले, त्यांतून भागीदारांस प्रत्येक भागावर प्राप्तीवरील करमाफ १ रुपया ह्याप्रमाणे डिव्हिडंड देण्यासाठी १४ लक्ष, ८४ हजार रुपये लागले. फेब्रुवारी, १९४० मध्ये काढलेले नवे ५ लक्ष भागहि डिव्हिडंडला पात्र आहेत.

रिझर्व्ह बँकेचे डेप्युटि गव्हर्नर

रिझर्व्ह बँकेचे डेप्युटि गव्हर्नर, सर मणिमाल नानावटी, हे सेवानिवृत्त झाल्यानंतर त्यांचे जागी बँकेच्या सेंट्रल बोर्डाचे सेक्रेटरी श्री. सी. डी. देशमुख, आय. सी. एस. ह्यांची नेमणूक होण्याचा संभव आहे.

"वॅगन्स फिरल्या ठेवा"

बिहार आणि बंगाल येथील कोळशाच्या सार्गीतून निघणाऱ्या कोळशाच्या उठावासाठी रेल्वेजनी नेहमीपेक्षा अधिक वॅगन्स पुरविल्या तरी त्या कमी पडत आहेत. ह्याचे मुख्य कारण, ठिक-ठिकाणी स्थापन होत असलेल्या कारखान्यांतून कोळशाचा होणारा वाढता उठाव हे होय. रेल्वेजना इतर मालाच्या वहातुकीसाठीहि आतां जास्त वॅगन्स लागतात. ऑगस्ट १९४१ मध्ये ईस्ट इंडियन रेल्वे आणि बॅंगॉल नागपूर रेल्वे ह्यांनी कोळसा करण्यासाठी ९५,३३८ वॅगन्स पुरविल्या; १९४० च्या ऑगस्टमध्ये त्याकरितां ८५,०३० वॅगन्स देण्यांत आल्या होत्या. रेल्वेजनी कोळशाच्या आपल्या स्वतःच्या साठवणीची अडचण सोपूनहि ह्या वॅगन्स पुरविल्या. रेल्वेजवरील वाहतूक वाढली असल्यामुळे त्यांसहि अधिक कोळसा लागू लागला आहे.

ढालमिया सिमेंट लि.

वरील कंपनीने १९४० मध्ये एकूण ५६ लक्ष रुपयांचे सिमेंट विकले. म्हणजे, १९३९ च्या मानाने विक्रीत ५१% वाढ झाली.

अनुक्रमणिका

	पृष्ठ		पृष्ठ
१ विविध माहिती ...	५५४	मुक्ता-माही तानुवाची निर्गत	
२ जर्मनीचे आव्हान अमेरिकेने स्वीकारले ...	५५५	६ कागदी चलन ...	५५९
३ एफ.सि.डि.डि.डि. ...	५५६	७ सहकारी संस्थांचा संविधान	
४ सोषाबॉन ...	५५६	८ मद्रासरी को. बँक लि. ...	५६०
५ स्फुट विचार ...	५५७	९ हिंदी आयुर्विमा कंपनी ...	५६१
रणांगणावरील हालचाली-आंतरराष्ट्रीय कामगार संघटना-हिंदी साक्षरच्या निर्गत-वार नियंत्रण-नियंत्रक कराराची मुदत वाढवू		१० वसंत ई. कंपनी ...	५६१
		११ हिंदी साक्षरच्या धंद्याची वाढ ...	५६१
		१२ निष्कड बाजारमाव ...	५६२

अर्थ

बुधवार, ता. ५ नोव्हेंबर, १९४६

जर्मनीचे आव्हान अमेरिकेने स्वीकारले

अमेरिकन संघाचे आणि त्याच्या बरोबर इतर राष्ट्रांचे स्वातंत्र्य हिटलरशाहीपासून सुरक्षित राखण्यासाठी जर्मनीविरुद्ध निकराने लढणाऱ्या इंग्लंडला व रशियाला पूर्ण युद्धसहाय देण्याची आवश्यकता प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनी आजपर्यंत अनेक वेळां स्पष्ट शब्दांत व्यक्त केली आहे. तथापि, आरमार-दिनाच्या संबंधांत झालेल्या सान्याचे प्रसंगी गेल्या आठवड्यांत त्यांनी माफण केले ते चालू युद्धाच्या भविष्याचे दृष्टीने अत्यंत महत्त्वाचे आणि परिणामकारक असे समजले पाहिजे. अमेरिकेची व्यापारी जहाजे निर्धास्तपणाने अटलांटिक व पॅसिफिक महासागरांत संचार करू शकली पाहिजेत आणि त्यांवर जर्मनीने हल्ला केल्यास उद्देश्य भ्रंसा ह्या नात्याने अमेरिकेने त्याचा समाचार घेतला पाहिजे हे आपले मत त्यांनी ब्रापूचीच पुढे मांडले होते. अलीकडे जर्मनीने कांहीं अमेरिकन व्यापारी जहाजे बुडवून प्रतिकार करण्यास रूझवेल्ट ह्यांस जणू काय आव्हानच दिले होते. ते आतां स्वीकारण्यात आले असून अमेरिकन राष्ट्र-युद्धास सज्ज झाले आहे असे समजण्यास हरकत नाही. अमेरिकन जहाजांवर जर्मनीने केलेल्या हल्ल्यास उद्देशून प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनी वर उद्घोषिलेल्या भाषणांत खालील उद्गार काढले:—“आम्ही स्वतः गोळीबार करण्याचे आतांपर्यंत टाळले आहे; पण गोळीबारास प्रारंभ झाला आहे. प्रथम गोळीबार कोणी केला हे आतां इतिहास-प्रसिद्ध झाले आहे. परंतु शेवटची गोळी कोण झाडतो हीच गोष्ट वस्तुतः महत्त्वाची आहे.” ह्याचा आशय स्पष्ट आहे. जर्मनीने आगळीक करून अमेरिकेविरुद्ध शस्त्र उचलले आहे आणि त्याचा समाचार घेतल्यावांचून आपणांस मर्त्यतर नाही असे त्यांचे उषड म्हणणे आहे. अमेरिकेच्या बिनलढाऊ जहाजांवरचा जर्मन हल्ला हा अमेरिकन राष्ट्रांवर व जनतेवर केलेला आघात आहे. असल्या अत्याचारांने अमेरिकन राष्ट्रांस भिवण्याचा हिटलरचा उद्देश आहे पण तो निष्फळ आहे असे त्यांनी निश्चन सांगितले. जर्मनीच्या हल्ल्यास विचकून त्यावर प्रत्याघात

करावयाचा नाही असे म्हटल्यास अमेरिकन संघातील राष्ट्रांची जहाजे त्यांच्या बंदरांत बांधून ठेवावी लागून हिटलरच्या आश्रय अनुसरून घातलेल्या सभियेचा अंतच त्यांस वावराचे लागेल. अमेरिकन संघाचा स्वार्थ व स्वाभिमान ह्यांस असले भेकडपणाचे वर्तन विधाक असल्याने आपले राष्ट्र ते परकरी शक्य नाही असे म्हणून समुद्रांवर वावरण्याच्या स्वातंत्र्याचा पुरस्कार प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनी पुन्हा केला.

संबंध जगास जिंकून स्वतःच्या सत्तेचे जू त्याच्या मानेवर ठेवण्याचा हिटलरचा वेत आहे, त्यासंबंधांत प्रेसिडेंटानां दोन विस्मयजनक गोष्टींचा उल्लेख केला. नवीन जागतिक घटना बनवणाऱ्या नात्सींनी बर्लिनमध्ये तयार केलेला अमेरिकन संघाच्या पुनर्रचनेचा नकाशा आपणांस मिळाला असून त्यांत अमेरिकन राष्ट्रांचे जर्मन सत्तेखाली होणारे पाच गट दाखवण्यांत आलेले आहेत असे त्यांनी सांगितले. पनामा देश आणि पनामा काठवा ह्यांवर जर्मनीचे वर्चस्व स्थापन होऊन संबंध अमेरिकन संघाच्या स्वातंत्र्याचा बळी घेण्याची हिटलरी कॅपूची कशी गुप्त योजना आहे हे वरील नकाशावरून सिद्ध होत आहे अशी माहितीही त्यांनी दिली. हिटलरची दुसरी योजना जगातील सर्व धर्म नष्ट करण्याबाबतची आहे. हिटलरचे “माही लढाई” हे पुस्तक जगाचा धर्मबंध बनावण्याचा आणि स्वतिसिक्त व नागरी तत्कार ही हिटलरी धर्माचीं चिन्हे व्हावयाचीं हे त्या योजनेचे सार आहे. ह्या प्रकारच्या जगाच्या विजयाविषयीच्या नात्सींच्या कल्पनांवर कांहीं अमेरिकन लोकांचा कदाचित् विश्वास बसावयाचा नाही आणि अमेरिकन जनतेमध्ये असलेल्या फुटीचे ते लक्षण आहे असे जर्मनी म्हणेल ह्या विषयी सावधगिरीची सूचना प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनी केली.

अमेरिकेने प्रस्तुत युद्धाच्या भानगडींत पडू नये असे म्हणणाऱ्यांचा एक लहानसा गट आपल्या देजांत आहे. तथापि बहुसंख्य अमेरिकन लोकांस स्वतःच्या स्वातंत्र्यावर येऊं पहात असलेल्या संकटाची जाणीव असून त्यांच्या रक्षणासाठी इंग्लंड व रशिया ह्यांस युद्धसहाय वाढत्या प्रमाणांत देण्याचे महत्व त्यांस पटलेले आहे. शत्रूचे जहाज कोठेही दिसले की त्यावर हल्ला चढवण्याचा हुकूम अमेरिकन आरमारास देण्यांत आला असून, त्याची अंमलबजावणी होईल ह्या विषयीचा निर्धार प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनी जाहीर केला आहे. व्यापारी जहाजांवर तोफा डागण्यास परवानगी अमेरिकन कॅब्रिसने तटस्थपणाच्या कायद्यांत दुरुस्ती करून दिली आहे तिचा उपयोग जर्मन हल्ल्यांचा प्रतिकार करण्याकडे आतां व्हावयाचा आहे. अमेरिकेत युद्धसामुग्रीचा पुरवठा वाढत असून ह्या राष्ट्रांच्या लढाऊ सामर्थ्याचा विस्तार होत चालला आहे. हिटलरशाहीचा नाश होण्याचे अन्त्य पसिद्ध पडले की तिच्याशी झगडणाऱ्यांस सहाय देण्याचे महत्व सिद्ध झालेच. अमेरिकन राष्ट्रांची लढाऊ वृत्ति लोपली आहे, ही जर्मनीने सत्तेतुक्त पसरवलेली कल्पना किती असत्य आहे हे दाखवण्याचा प्रसंग आतां आला असून हिटलरचा युद्धाचे आव्हान स्वीकारण्यांत आले आहे असे प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनी जाहीर केले. त्यांच्या ह्या परिणामकारक घोषणेने नात्सींची मन अस्वस्थ होऊन ते प्रेसिडेंटवर दांत-ओठ साज्ज लागले असल्यास त्यांत आश्चर्य नाही. मागील महायुद्धांत अमेरिकेचे सहाय्यच असेर निर्णायक ठरले आणि जर्मनीचा पाडाव होण्यास मुख्यत्वेकरून कारणीभूत झाले ह्याची आठवण मि. रूझवेल्ट यांनी करून दिली आहे आणि त्या गोष्टीचे विस्मरण जर्मन पुढाऱ्यांसहिले होणे अशक्य आहे. अमेरिकन राष्ट्रांच्या नवीन धडाडीच्या घोषणांने रशिया व इंग्लंड ह्यांचा उरसाह वृद्धिंगत होईल आणि जर्मनीमध्ये निराशेचे वातावरण पसरण्यास त्यांचे सहाय्य होईल ह्यांत संशय नाही.

मागांच्या किंमतीपुढे 'एक्स-डिव्हिडंड' असें केव्हां लिहितात ?

कंपन्यांच्या भागांची किंमत छापतात, त्या वेळीं अनेक ठिकाणीं एक्स-डिव्हिडंड असे शब्द आढळतात. त्यांचा अर्थ काय ? भागांची खरेदी-विक्री एकरारखी चालू असते, तेव्हां डिव्हिडंड कोणास मिळावयाचें हा महत्त्वाचा प्रश्न उपास्थित होतो. डिव्हिडंड जाहीर करण्याचे वेळीं जो भाग धारण करीत असेल, त्यास डिव्हिडंड मिळावें, असा नियम असता तर फार सोय झाली असती. मग त्यानें मागून भाग विकला तरी हरकत नाही. तथापि, डिव्हिडंड जाहीर झाल्यानंतर कांहीं काळपर्यंत भागीदाराजवळ भाग राहिला व नंतर त्यानें तो विकला, तरी मूळ मालकास डिव्हिडंड मिळेलच, असें नाही. स्टॉक एक्सचेंजवर भाग एक्स-डिव्हिडंड झाला, असें जाहीर करण्यांत आले, म्हणजेच भागाच्या डिव्हिडंड-वरील मालकीची काळमर्यादा निश्चित झाली, असें समजावें. हें जाहीर होण्यापूर्वी एकाद्यानें भाग विकला, तर खरेदीदारास डिव्हिडंड मिळतें. तसेच, भाग एक्स-डिव्हिडंड म्हणून जाहीर होण्या-पूर्वी एकाद्यानें तो खरेदी केला, तर त्यास डिव्हिडंड मिळतें.

समजा, एकाचा कंपनीचें वर्ष जून अखेर संपतें.त्यानंतर कंपनी नोटीस देऊन आपल्या भागांच्या तबदीलीचें काम कांहीं दिवस बंद ठेवते. ह्या मुदतींत भागांची खरेदी विक्री चालूच असते, परंतु कंपनीच्या दप्तरांत त्याची नोंद केली जात नाही. एकाद्यानें आपला भाग विकला तर डिव्हिडंड देण्यास सोईचें पडावें ह्याकरिता कंपनी भाग विकणारासच भागीदार समजेल व त्यास डिव्हिडंड देईल. कंपनीचे डायरेक्टर नफ्यांतून कांहीं टक्के दरांत डिव्हिडंड देण्यांत यावें असें सुचवितात आणि ही सूचना भागीदारांच्या सभेनें मान्य केली, म्हणजे डिव्हिडंड मंजूर होतें. ह्या मंजूरीचे तारखेनंतर स्टॉक एक्सचेंजचा सेटलमेंटचा दिवस येईल त्या दिवशीं भाग एक्स-डिव्हिडंड म्हणून जाहीर होईल. त्यापूर्वी डिव्हिडंड प्रत्यक्ष दिलें जात नाहा. एकाचा भागीदारांनें आपला भाग तो एक्स-डिव्हिडंड होण्यापूर्वी विकला असला तर आधी सांगितल्याप्रमाणें डिव्हिडंडवर खरेदीदाराचा अधिकार पोचतो तेव्हां भागाच्या मूळ मालकास डिव्हिडंड वॉरंट मिळालें तरी दलालामार्फत हें त्यांस खरेदीदाराकडे पोचतें करावें लागतें.

भाग एक्स-डिव्हिडंड झाला म्हणजे त्याची किंमत एकदम साली येते; कारण भाग खरेदी करणारास त्यानंतर डिव्हिडंड मिळू शकत नाही. समजा, कंपनीनें १२% दरांत डिव्हिडंड जाहीर केळें आहे. त्या कंपनीच्या १०० रुपयांच्या भागाची बाजारातील किंमत तो एक्स-डिव्हिडंड होण्यापूर्वी ३०० रुपये असली, तर तो भाग एक्स-डिव्हिडंड होता क्षणीच ती २८८ रुपये होईल. नंतर हळूहळू पुढील डिव्हिडंडची तारीख जवळ जवळ येऊं लागेल व भागाच्या किंमतीत डिव्हिडंडच्या अधिकाराची भरपटून त्याची किंमत चढूं लागेल. बारा महिन्यांत त्या भागास १२% डिव्हिडंड मिळणार असें गृहीत धरलें तर सहा महिन्यांनीं त्या भागावर ६% डिव्हिडंड चढेल असा हिशेब होतो. म्हणजे भागाची किंमत त्या मानानें वाढेल. प्रत्यक्ष डिव्हिडंड जाहीर होऊन तें हातीं येण्यास अर्थातच कांहीं काळ लागेल, हें उघड आहे. अशा रीतीनें भागाची किंमत वाढत जाऊन, भाग एक्स-डिव्हिडंड होईपर्यंत ती पुनः ३०० रुपये होईल. अर्थात, भागाच्या बाजार-

भावावर इतर कोणत्याहि कारणाचा परिणाम होत नाही, हें समजूनच वरील हिशेब केला आहे. भाग एक्स-डिव्हिडंड होण्यापूर्वी तो कम-डिव्हिडंड असतो, म्हणजे भाग धारण करणारास त्यावरील डिव्हिडंडचा अधिकार पोचत असतो. वरील विवेचनाचा भागांच्या एक्स-डिव्हिडंड किंमतींचा अर्थ समजण्यास सहाय होईल.

ज्या कंपन्यांच्या भागांची स्टॉक एक्सचेंजवर खरेदी विक्री होत नाही अशा भागांचे बाबतीत एक्स-डिव्हिडंड व कम-डिव्हिडंड ह्यांचा अर्थ थोडा मर्यादित होतो. तबदीलीचें काम बंद ठेवल्यानंतर उरारिक दिवशीं जीं नांवें भागीदारांचे पदावर असतील, त्यांसच डिव्हिडंड मिळू शकतें; स्टॉक एक्सचेंजनें भाग एक्स-डिव्हिडंड म्हणून जाहीर करण्याचा येथें प्रश्न उपास्थित होत नाही. डिव्हिडंड जाहीर होण्याची तारीख व त्यानंतरच्या शेअर बाजारातील सेंटलमेंटच्या दिवसाची तारीख ह्यांचेमधील मुदतीतच एक्स-डिव्हिडंड व कम-डिव्हिडंड ह्यांचें महत्त्व असतें, हें उघड आहे.

सोयाबीन

सोयाबीनचें झाड हें वेवढ्याच्या जातीचें आहे. सोयाबीनपासून सुमारे ५० जिन्नस बनविता येतात. कृत्रिम कॉफी, कृत्रिम दुध, इत्यादि साय पदार्थ तर त्यापासून होऊं शकतातच परंतु साबण, रंग, रबरी पदार्थ, ग्लिसरिन, इत्यादिहि त्यापासून तयार होतात. मॅच्युक्युओ, मोंगोलिआ, कोरिआ व जपान हीं सोयाबीनच्या उत्पादनाचीं प्रमुख केंद्रे आहेत. अमेरिकेंतहि त्याची लागवड वाढत आहे. जागातीळ उत्पादनापेक्षा ३०% ते ३५% उत्पादन एकट्या मॅच्युक्युओमध्येच होतें. जर्मनी हें सोयाबीनचें मोठें गिऱ्हाक होतें. सोयाबीनचा साय पदार्थासाठी फार मोठ्या प्रमाणांत उपयोग करण्याचा जर्मनीचा प्रयत्न आहे. हिंदी लोकांच्या अन्नांत प्रोटीन्सचा तुटवडा आहे, तो भरून काढण्याकरितां सोयाबीन्सचा प्रसार करण्याचा यत्न चालू आहे. तथापि, सोयाबीनला अघाष फारशी मागणी येत नाही. जपानी व चिनी सैनिकांचे अन्नांत सोयाबीन्सचा समावेश केलेला असतो. कांहींच्या मतें 'सोयाबीन्समध्ये अन्नसत्त्वे मुंबळक प्रमाणांत आहेत, तर कांहींच्या मतें तूर, उडीद, मूग इत्यादींपेक्षां सोयाबीन्स अधिक पौष्टिक नाही. सोयाबीन्सचा वास कित्येकांस आवडणार नाही. हिंदुस्थानांत अनेक ठिकाणी सोयाबीन्सच्या लागवडीचे प्रयोग करण्यांत आलेले आहेत. बहुतेक प्रकारच्या मातींत त्याची लागवड होऊं शकते. सुमारे ६ इंच सोल नॉमरणी त्यास पुरते. दर एकरा ८ ते १० गाढ्या शेणसत घालावें. सोयाबीन हें खरीपाचें पीक आहे, म्हणजे त्याची लागवड जून-जुलैमध्ये करतात. दर एकरा २० ते ३० पौंड बीं लागतें. दोन फुटांच्या रंगांत त्याची पेरणी करावी व प्रत्येक दोन बियांत ३ ते १२ इंच अंतर राखावें. बीं जमिनीत २ इंच पुरावें. पावसावर तें रुजतें व माढतें. डिसेंबर-जानेवारीत तें पिकतें; दरएकरां ५०० ते १,००० पौंडांचे उत्पादन होतें. हिंदुस्थानांत सोयाबीनला मागणी नाही व त्याची निर्गत करावयाची म्हणजे लागवड मोठ्या प्रमाणावर केली पाहिजे. किंमत आकर्षक येण्यावरून हा उपक्रम अवजडून राहणार, हें उघड आहे.

स्फुट विचार

रणांगणांवरिल हालचाली

मॉस्को ही राजधानी व पूर्व युकेनमधील औद्योगिक क्षेत्र ह्यांचे वर जर्मन सैन्यांनी सध्या गर्दी केली आहे. कायमियाचे द्वीपकल्प व अझोफ समुद्र ह्यांचेवर ताबा मिळवून रशियन फौजांस पूर्वेकडे रेटात नेण्याचे त्यांचे धोरण आहे. ह्या दक्षिणेकडील रणांगणांत शत्रु जबरदस्त हानि सोसून मुंगीच्या पावलांनी पुढे जात आहे ही गोष्ट मॉस्कोच्या प्रसिद्धी साधारणने कळू केली आहे. शत्रूंचे भयंकर नुकसान झाल्यावांचून त्यास एक पाउलही पुढे टाकू यावयाचे नाही आणि आपल्या सैन्यांची फळी फुटून न देता सावधगिरीने नाझिज होईल तितकाच पाय मार्गे च्यावयाचा हें रशियन लष्करी अधिकाऱ्यांचे धोरण आहे. रशियन सैन्ये पळून मार्गे जात असता त्यांची आम्ही द्वाणाद्वान करून टाकली आहे अशा बदाया हिल्टरच्या गोटांतून आजपर्यंत अनेकवेळां बाहेर आल्या आहेत. परंतु प्रत्येक प्रसंगी रशियन सैन्यांनी शिस्ताने आपली जूट कायम ठेवल्याचें आढळून आले आहे. तोच अनुभव ॲनेट्सच्या बाजूस येत आहे आणि येणार आहे. रशियन मुत्सद्दी पूर्व रशियाच्या बाजूस आपल्या सैन्याची नवी आघाडी तयार करीत आहे आणि झिमोसॅको ह्या प्रसिद्ध व हुषार सेनानीकडे ते लष्करी घटनेचें काम सोपवण्यांत आले आहे. लढाऊ सामानाच्या बनावटीचे कारखाने पूर्व रशियांत चालू करण्यांत आले असून पांगळेल्या, दमलेल्या व दुबेल झालेल्या जर्मन सैन्यास पुनर्घटित रशियन पौजेशी ह्यापुढे लढावें लागणार आहे. हिल्टरच्या बलानेप्रमाणें मॉस्कोची लढाई गेल्या महिन्यांतच पुरी ब्हावयास पाहिजे होती. परंतु त्या बाजूच्या रणांगणावर रशियन सैन्य विलक्षण करारीपणानें लढत असून हिल्टर तें शहर घेण्याची शिकस्त करीत असतां त्याची फौज मेठाकुटीस आली आहे. अमेरिका व इंग्लंड हीं राष्ट्रें हरतऱ्हेचे यत्न करून रशियास युद्धसामुग्री पोचवीत आहेत. पश्चिम जर्मनीवर मिडिश् विमानदळाचे हल्ले प्रत्येही चालले आहेत आणि जर्मनीचीं जहाजे बुडवण्यांत येत आहेत. संबद्ध युरोपांत जर्मनीच्या विरुद्ध असंतोष जोरानें पसरत आहे. ह्या गोष्टींचाहि परिणाम रशियांतील लढायांवर झाल्यावांचून राहणें अशक्य आहे.

आंतरराष्ट्रीय कामगार संघटन

गेल्या महायुद्धानंतर पुनर्घटना झाली तेव्हा जागतिक महत्त्वाचे प्रश्न सामोपचाराने व शांततेनें सोडवण्याच्या हेतूनें राष्ट्र-संघ स्थापन करण्यांत आला. राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय आर्थिक घटनेंत कामगार वर्गाचें असलेलें महत्त्व लक्षांत घेऊन त्या स्थापनेंत पुढाकार घेणाऱ्या मुत्सर्थांनी आंतरराष्ट्रीय कामगार संघटनहि निर्माण केले. ह्या संस्थेनें कामगारांची आर्थिक स्थिति सुधारण्याचे बाबतीत आजपर्यंत उपयुक्त कार्यकेले आहे. राष्ट्रसंघाचें काम युद्धामुळे व त्याचे अनेक सभासद त्यांतून फुटून निघाल्याकारणाने अत्यंत मर्यादित झाले असले तरी आंतरराष्ट्रीय कामगार संस्थेचें कार्य चालू राहिले आहे. जर्मनी, इटली वगैरे राष्ट्रांचे प्रतिनिधी तांमध्यें अर्थातच असणें शक्य नाही पण इतर राष्ट्रांनी युद्धपरिस्थितीतहि तिच्या कामाची हेळसांड केलेली नाही. जर्मनीसारख्या देशांत व्यक्ति-स्वातंत्र्य समूह नष्ट झाले असल्याने त्यांतील कामगार वर्गाच्या हितसंबंधाचें रक्षण श्रेण्याचा तेथें प्रश्नच नाही.

पण लोकशाहीच्या तत्वावर ज्यांची भ्रद्धा आहे अशा राष्ट्रांतील कामगार वर्ग आपल्या सरकाराशी युद्धाचे संबंधांत पूर्ण सहकार्य करीत आहे. उद्योगवंध्यांच्या न्यवस्थेंत युद्ध परिस्थितीमुळे महत्त्वाचे फेरफार झाले असून त्यांच्यावर सरकारी नियंत्रण अपरिहार्य झाले आहे. मजूरीचे दर, कामाचे तास इत्यादि बाबतीत हें नियंत्रण अमलांत येत आहे. तथापि, त्यांतहि कारखानदार व कामकरी ह्यांचें सहकार्य सरकारास मिळत आहे. अनेक वर्षे चळवळ करून संघटित कामगार वर्गांने मिळवलेल्या हक्कास बाध येणार नाही, अशा रीतीनें हें सहकार्य होत आहे. युद्धोत्तर होणाऱ्या आर्थिक पुनर्घटनेमध्ये युद्धपरिस्थितीच्या अनुभवाचे महत्त्वाचे परिणाम सरकार, कारखानदार व कामकरी ह्यांच्या परस्पर-संबंधांवर झाल्यावांचून राहवयाचे नाहीत. आंतरराष्ट्रीय कामगार संस्थेची परिषद अमेरिकेंत न्यूयॉर्क येथें नुकतीच भरली होती, तीमधील चर्चेत ह्या महत्त्वाच्या प्रश्नाची चर्चा योग्य शहाजिकच होती. भावी आर्थिक पुनर्घटनेंत कामगार वर्गास योग्य स्थान कसे मिळेल हा अत्यंत महत्त्वाचा विषय आहे. प्रस्तुत युद्धांत कारखान्यांत संपणाऱ्या कामगारांनी रणांगणांत लढणाऱ्या सैनिकांप्रमाणेंच स्वार्थत्याग चालवला आहे. लोकशाहीच्या विजयांतच त्यांचें हित आहे, ह्या भावनेनें ते कामे करीत असल्याने युद्धोत्तर होणाऱ्या पुनर्घटनेत त्यांच्या मतास मान मिळणें अगत्याचें आहे हें उघड आहे.

हिंदी साक्षरेच्या निर्गतीवर नियंत्रण

लंडनमध्ये १९३७ चे प्रारंभी एक आंतरराष्ट्रीय साक्षर परिषद भरली होती. त्या परिषदेनें मान्य केलेल्या योजनेस अनुसरून, हिंदुस्थानास आपली साक्षर बाहेर पाठविण्यास सवड ठेवण्यांत आलेली नाही. ह्या परिषदेचे वेळीं हिंदुस्थान सरकारनें स्वकीय हितसंबंधी लोकांचा सल्ला घेण्याचा विभाग पाळला नाही व ब्रह्मदेशासहोदर इतर देशांकडे हिंदी साक्षर निर्गत होणार नाही हा निर्णय हिंदुस्थानाच्या वतीनें परिषदेत मान्य करण्यांत आला. जाव्हासारख्या देशांस निर्गतीची परवानगी मिळाली, परंतु हिंदुस्थानास त्याबाबत निषेध स्वीकारणें प्राप्त झाले. जपाननें मात्र लंडनच्या परिषदेच्या निर्णयास मान्यता दिली नाही. ह्या निर्णयास अनुसरून पंचवार्षिक कराराचा एक मसुदा तयार करण्यांत आला, त्यावर हिंदुस्थानातर्फे सही करण्यांत आली. हिंदी मध्यवर्ती असेंब्लीनें ह्या कराराची संमत देण्याचें नाकारलें, तथापि त्याचा उपयोग नव्हता. ह्या कराराची मुदत ३० एप्रिल, १९४२ रोजी संपते.

नियंत्रक कराराची मुदत वाढवू नका

साक्षरेच्या निर्गतीवर हिंदुस्थान सरकारनें नियंत्रण स्वीकारलें, हें अयोग्य झाले तरी त्याचा न्यावहारिक परिणाम हिंदुस्थानास फारसा प्रतिकूल झाला नाही. १९३९ अक्षरपर्यंत हिंदी साक्षरेचें उत्पादन अंतर्गत मागणीस पुरेसे पडण्याइतकेंहि नव्हतें. सहाजीकच, साक्षरेच्या निर्गतीचा प्रश्न महत्त्वाचा नव्हता. तथापि, साक्षरेचें हिंदुस्थानांतील उत्पादन आतां वाढलें असून शिष्टक उरणाऱ्या साक्षरेच्या उठावाचें काय करावयाचें, असा प्रश्न निर्माण झाला आहे. १९३९-४० सालाच्या मोसमाचे अक्षर ४ ते ५ लक्षां टन साक्षर शिष्टक राहिली तरी १९४०-४१ मध्ये उत्पादन त्या मानानें कमी झाले नाही. सध्याच्या युद्धपरिस्थितीमुळे

१९३७ चा साखर करार नाममात्र राहिला आहे. करारावर सही करणारे काही देश जर्मनीचे भक्षस्थानी पडले आहेत, तर काही देशांश ब्रिटिश साम्राज्याच्या हिताचे दृष्टीने करारांतिल आपल्या वाट्यापेक्षा अधिक साखर निरगत करणे क्रमप्राप्त झाले आहे. सध्याची परिस्थिती हिंदी साखरेस परराष्ट्रीय बाजारपेठ शिल्लविण्यास अत्यंत सार्थकी आहे. मळाया, सिलोन, इराक, इराण इत्यादि आजू-बाजूचीं राष्ट्रे व प्रत्यक्ष ग्रेट ब्रिटन इकडे हिंदी साखर सपवितो येणे शक्य आहे. हिंदी साखरेचा दर्जा आतां सुधारला असल्या-कारणानें तिच्या उतावास अडचण येऊं नये. बदलेलेली परिस्थिति लक्षांत घेऊन, हिंदुस्थान सरकारनें कराराची मुदत संपण्याचे वेळीं योग्य तें घोरण स्वीकारावें व हिंदी साखरेस परराष्ट्रीय बाजारपेठ मोकळी करून घ्यावी, ह्या दृष्टीनें आतांपासूनच हितसंबंधीं लोकांनीं प्रयत्न केला पाहिजे.

ब्रह्मी तांदूळाची निर्गत

ब्रह्मदेशातील येत्या वर्षाच्या तांदूळाच्या सर्व पिकांची निर्गत करण्याचा अधिकार ब्रह्मी सरकार स्वतःकडे घेणार आहे, त्यामुळे ब्रह्मी तांदूळाची निर्गत करणाऱ्या त्या देशातील हिंदी व्यापाऱ्यांचे अतोनात मुकसान होणार आहे. हिंदी व्यापाऱ्यांच्या ब्रह्मदेशात सुमारे ५० तांदूळाच्या भिरण्या आहेत व तेथील भाताच्या जमिनीत त्यांनीं सुमारे ६० कोटी रुपये गुंतविलेले आहेत. ब्रह्मदेशांतून निर्गत होणाऱ्या २८ लाख टन तांदूळापैकी निम्ब्यापेक्षां अधिक तांदूळ एकट्या हिंदुस्थानांत सपतो, ह्यावरून ब्रह्मी सरकारच्या घोरणाचा हिंदुस्थानावर केवढा मोठा परिणाम होण्याचा संभव आहे ह्याची कल्पना येईल. सिलोनकडे दरसाल ५ लाख टन तांदूळ ब्रह्मदेशांतून जातो व त्याची निर्गत हिंदी व्यापाऱ्यांमार्फतच होत असते. ब्रह्मी सरकारनें तांदूळाच्या

निर्गतीची व्यवस्था पहाण्याकरितां एक खास अधिकारी नेमला आहे. ब्रह्मी सरकारच्या ह्या घोरणाचा तांदूळाचे बाजारभावावर काय परिणाम होतो, हे लवकरच दिसून येईल.

दि भारत इंडस्ट्रिअल बँक लि., पुणे

वरील बँकेच्या व्यवहारास २९ ऑक्टोबर, १९३८ रोजी प्रारंभ झाला. त्यावेळीं तिचे भरणा झालेले भांडवल ५७ हजार रुपये होते, ते आतां ९० ३/४ हजार रुपये झाले आहे. बँकेकडे एकूण १ लक्ष, ८६ हजार रुपयांच्या ठेवी आहेत. बँकेनें ९१ हजार रुपये रोख व इतर बँकांत ठेवले असून तिनें १ लक्ष, ६२ हजारांची कर्जे दिली आहेत. प्राथमिक सर्व साता ४,२७६ रुपये व आर्गनायझेशन सर्व साता २,९३७ रुपये आहेत. मार्गाल शिल्की नफा ३७४ रुपये धरून वर्षाभर (३१ ऑगस्ट, १९४१) बँकेस २,३१७ रुपये नफा झाला, त्यांतून ३९० रुपये रिझर्व फंडांत टाकण्यांत आले, १३५० रुपयांचा विनियोग ६% स्यु. प्रे. भागांस १९४० चें डिव्हिडंड देण्याकडे करण्यांत आला, २७६ रुपयांनीं प्राथमिक सचांची वान कमी करण्यांत आली, नोकर वगैरेस १२५ रुपये बोनस दिला व १७६ रुपये नफा पुढील हिशेबांत ओढण्याचा ठरले. बँकेचें वर्ष डिसेंबरअखेर करण्यासाठी डिसेंबर, १९४१ अखेर आणखी एक रिपोर्ट मागितारांस सादर करण्यांत येईल, असें समजतें. श्री. के. व्ही. केळकर, एम. ए., एलएल. बी. हे बँकेचे अध्यक्ष असून तपासकीचे कारखानदार श्री. व्ही. व्ही. वर्तक हे उपाध्यक्ष आहेत. श्री. आर. बी. साळवेकर, बी. ए., एलएल. बी. आणि श्री. एन. एन. क्षीरसागर हे दोघे मॅनेजिंग डायरेक्टर आहेत. बँकेची वार्षिक सभा ता. २५-१०-४१ रोजी भरली होती.

*** विमाक्षेत्रातील 'कॉमनवेलथ' चें अढळ स्थान *
१९४० चें पूर्ण केलेलें काम.....४५ लक्षांहून अधिक**

★ बोलका-ढरुपा ★

कंपनीची मालमत्ता	२७,८३,०००
सरकारी कर्जरोखे, गॅरंटीड रोअर्स यांत गुंतविलेली रक्कम	८,९४,०००
रोकड व बँकेतील ठेवी	३,०९,०००
कंपनीच्या मुख्य कचेरीची इमारत, हीटिंग कॉलनी व जमीन	४,३८,०००
लाईफ फंड	२०,६३,०००
कंपनीचें चालू काम	१,८७,१३,१८१
१९४० मध्ये विलेले क्रेन्स	८४,८९१

- कॉमनवेलथची वैशिष्ट्ये ●
- (१) विमदारांच्या हक्कांविषयी जागरूकता
- (२) भरमकम पायावरील आर्थिक सुस्थिति
- (३) काळजीपूर्वक कांटकसरीची व्यवस्था
- (४) जनतेच्या विश्वासास पात्र झालेले डायरेक्टर बोर्ड
- (५) विम्याचे पैसे त्वरित देण्यावद्दलची दक्षता

कॉमनवेलथ

अॅशुअरन्स कंपनी लि., पुणे २.

—शाखा—

मुंबई-मद्रास-कलकत्ता-नाशिक-
कराची-अहमदाबाद

● एम्. एन्. भागवत, बी. ए.
मॅनिजिंग ऑफिस सुपरिटेंडेंट.

★ सर्वत्र उत्साही व विश्वासू ● ● चेअरमन ● ●
एजंटस् पाहिजेत ★ खा. ब. एम्. एन्. मेथा,
C. I. E., M. B. E.

निजाम संस्थानांतील कागदी चलन

जनतेचा दृढ विश्वास

दरवर्षी निजाम सरकारच्या कागदी चलनाचा प्रसार अन्या-
हत वाढत आहे. ब्रिटिश हिंदुस्थानांतील चलनी नोटांप्रमाणे
येथील कागदी चलनाच्या तारणासाठी चांदीचीं नाणीं व हिंदु-
स्थान सरकारच्या 'सेक्युरिटीज्' यांमध्ये एक वेगळी गंगाजळी
ठेव राखून ठेवण्यांत आली आहे. युद्ध सुरू झाल्यानंतर सुरवा-
तीच्या थोड्याच महिन्यांत जेव्हां पुढील राष्ट्रांच्या कागदी
चलनावर प्रतिकूल परिणाम झाला तेव्हां कागदी चलनाचें
चांदीच्या नाण्यांत ताबडतोब रूपान्तर करता येत असल्यानें
येथील जनतेचा या बाबतीत किती विश्वास आहे हें अतिशय
स्पष्ट रीतीनें निदर्शनास आलें. युद्धाचा तात्काळ परिणाम असा
झाला की, चांदी साठवून ठेवण्याकडे जनतेची प्रवृत्ति होऊं लागली;
चांदी दिवस तर कागदी चलनाचें रूपान्तर करण्याविषयी मोठ्या
प्रमाणांत रुपयांची मागणी होऊं लागली अशा बातम्या येऊं
लागल्या परंतु सरकारी सजिन्यांतून अशा मागणीप्रमाणें पूर्ण
रोकड रकम देण्यांत आल्यानें थोड्याच अवधीत जनतेचा
चलनी नोटांविषयी पूर्वीसारखा पुन्हां संपूर्ण विश्वास बसला.

१९३९-४० मधील कागदी चलनाचा प्रसार

१९३९-४० च्या अखेरीस नोटांचा ठोक प्रसार १६.३१
कोटि रुपयांपेक्षा थोडा जास्ती होता व नवी प्रसार १५.२० कोटि
रुपयांचा होता. ब्रिटिश हिंदुस्थानांतील चलनाच्या दृष्टीनें वरील
आंकडे लोकसंख्येच्या मानानें चांगलेच अनुकूल आहेत व भावी
काळांत अशीच सुधारणा चालू राहील अशी अपेक्षा आहे.

दहा रुपयांच्या चलनी नोटा सर्वांत जास्ती लोकप्रिय

चलनामध्ये दहा रुपयांची नोट फारच लोकप्रिय झाली व
प्रसारांत असलेल्या एफंदर नोटांपेक्षा दहा रुपयांच्या नोटांचें प्रमाण
शेंकडा ७४ होतें. शंभर रुपयांच्या नोटांचा नंबर दुसरा आला व
या नोटांचे प्रमाण शेंकडा ८ होतें. सर्वांत कमी लोकप्रिय दिसत
असलेल्या पांच रुपयांच्या नोटांची संख्या ७.६३ लाखा-
पासून ते ८.९३ लाखापर्यंत वाढली. उलटपक्षी, बँका व सरकारी
सजिने यांमध्ये चाललेल्या व्यवहारांत मोठ्या रकमा पाठविण्यास
सोईस्कर साधन म्हणून मुख्यतः हजार (१,०००) रुपयांच्या
नोटांचा उपयोग करण्यांत येत असतो.

कागदी चलनाच्या तारण ठेवी

अहवालाच्या वर्षी कागदी चलनाच्या तारणासाठी राखून ठेव-
लेल्या रकमेची छाननी केल्यास असें दिसून येतें की, १०.८४
कोटि रुपयांपेक्षा थोडी जास्ती रकम चांदीच्या नाण्यांत असून
हिंदुस्थान सरकारच्या 'सेक्युरिटीज्' मध्ये गुंतविलेली रकम
आणखी ५.३१ कोट रुपये आहे. हैद्राबाद सरकारच्या सादेतीन
टके व सादेपांच टके प्रॉमिसरी नोटांत १६ लाख रुपयांची ही
रकम गुंतविली आहे. हिंदुस्थान सरकारच्या 'सेक्युरिटीज्'
मध्ये गुंतविलेल्या रकमेचें उत्पन्न अहवालाच्या वर्षी २३.९ लाख
रुपये आलें.

पञ्चवैद्यकीचे स्वात्यावर सरकारी खर्च

मुंबई सरकारनें पञ्चवैद्यकीचे स्वात्यावर १९४०-४१ साली
५ लक्ष, ८५ हजार रुपये खर्च केला. त्यापैकी ४ लक्ष, ३८
हजारांचा बोजा प्रांतिक तिजोरीवर पडला.

पञ्चवैद्यकीचें सरकारी कॉलेज

मुंबई येथें पञ्चवैद्यकीचें सरकारी कॉलेज आहे, त्यांत स्वासे ते
दीडशे विद्यार्थी असतात.

THE AYURVEDA RASASHALA POONA LTD.

Karve Road, Deccan Gymkhana, Poona 4.

NOTICE.

Notice is hereby given that the Sixth Annual
General Meeting of the Share-holders of the Ayur-
veda Rasashala Poona Ltd. will be held at the
Registered Office of the Company, Karve Road,
Deccan Gymkhana, Poona 4, on Sunday the 23rd
November 1941 at 5-30 P.M. (s. t.) to transact the
following business:—

- (1) To receive and adopt the Directors' Report, the audited and certified Balance Sheet and Profit and Loss Account for the period ending 31st May 1941.
 - (2) To sanction the declaration of a Dividend.
 - (3) To confirm the appointments of Messrs. (1) H. V. Tulpule, (2) V. V. Patankar, and (3) G. V. Salvekar as directors elected according to the Company's Article of Association No. 101.
 - (4) To elect Directors in the place of three directors viz. (1) Sheth Ramdas Kisandas, (2) Sjt. P. K. Shiralkar, (3) Sjt. G. V. Salvekar; they are eligible for re-election and are offering themselves for re-election.
 - (5) To appoint auditors for the current year and to fix their remuneration. Messrs. G. M. Oka & Co., Poona were the auditors for the last year, they offer themselves for re-election.
- Nominations from Messrs. G. S. Abhyankar, Bombay; B. C. Abhyankar & Co., Bombay; and Maheshwar Gadre & Co., Nagpur have been received for the Auditor's post.
- (6) To transact such other business as may be brought before the meeting by the consent of the Chairman.

The Transfer Books of the Company will remain closed from 7th to 23rd of November 1941 both days inclusive.

Poona, } By order of the Board of Directors,
Dated 22-10-41 } R. S. MARATHE,
Secretary.

सहकारी संस्थांचा संवीरपणा

(ले. वा. चि. मासु)

ह्रदसाहेबांचे खडे बोलः—(मि. एच. एम. ह्रद हे मद्रास इलाख्याचे नेक नामदार गव्हर्नर साहेब यांचे हल्लीं सहाय्यगार आहेत. मद्रास इलाख्यातील लॅंडमार्गेज बँकांची एक परिषद् ता. ४ जानेवारी १९४१ रोजी मद्रास येथे भरविणेत आली होती. त्या प्रसंगी ह्रदसाहेबांना प्रास्ताविक भाषण करण्यासाठी निमंत्रण देण्यांत आले होते. सहकारी चळवळीच्या प्रगतीचे दृष्टीने त्यांचे सारेच भाषण मोठे मननीय व विचार-प्रवर्तक आहे. आपल्या मुंबई इलाख्यातील मराठी वाचकांच्यासाठी मी त्यांच्या भाषणांतून थोडासा भाग सारांशरूपाने माझ्या शब्दांत देतो.)

* * * *

ते म्हणाले, "लॅंड मार्गेज बँकेने कोणच्या व्याजाच्या दराने कर्जे यावीत याबद्दल मी आपल्यापुढे एक विचारसरणी ठेवणार आहे. इ. स. १९२३ साली मी मद्रासच्या सहकारी साठ्याचा रजिस्ट्रार म्हणून अधिकारसूत्रे हाती घेतली तेव्हा व्यावहारिक दृष्टीने फार महत्त्वाचे असे पुष्कळच प्रश्न येऊन पडलेले आहेत व त्यांचा निर्णय तितक्याच तत्परतेने लावला पाहिजे असे माझ्या नजरेस ताबडतोब आले. त्या प्रश्नांसंबंधाने व त्यांचेपासून होणाऱ्या फायद्यांची महति वर्णन करून सांगणारे गढगंज वाङ्मय घटकामर बाजूला ठेवावे, तसेच त्यांच्या मुळाशी असलेल्या तत्त्वांची व त्यांच्या नैतिक अधिष्ठानाची चर्चा करण्याची ज्यांना होस आहे त्यांच्यासाठी ते राखून ठेवावे असे मी ठरविले. सहकारी चळवळीचा जो काय इतिहास मला वाचायला मिळाला त्याचाही माझ्याच मताला फाटिंबा मिळाला आहे. सहकारी चळवळ ही बहुजन समाजाच्या बिकट व व्यावहारिक अडचणी दूर करण्यासाठीच निर्माण झालेली आहे. या चळवळीचा मूलभूत हेतु आर्थिक स्वरूपाचा होता व असावयास पाहिजे. सहकारी संस्थांबाबत निष्ठा व सहकारी कार्यापासून होणारे नैतिक परिणाम हे केव्हाही आरंभीचे हेतु नव्हते. ते मागाहून इष्टोत्पत्तीस आले. अर्थात याचा अर्थ मात्र असा नव्हे की सहकारी चळवळीतली निष्ठा किंवा नैतिक परिणाम यांचे महत्त्व मी कमी समजतो. परंतु सहकारापासून व्यावहारिक व आर्थिक स्वरूपाचे जे फायदे होतात त्यांचेकडे प्रथम लक्ष देणे जरूर आहे. या बाजूवर मात्रा जास्त कटाक्ष आहे. सरकारनेहि तिकडे दुर्लक्ष करिता कामा नये. आर्थिक फायद्यामधूनच नैतिक उन्नतीचा उगम आहे. 'आधी व्यवहार करावा नेटक' हेच सहकारी चळवळीला यश देणारे बोरण. सहा-नुमृतिशून्य असल्याबद्दल काही जण मजवर आरोप करितात. मी या आरोपाचा पात्र नाही, निवेदणी आहे, असे माझे म्हणणे आहे. दुसऱ्याच्या पैसावर धंदा करण्यास स्थापन केलेल्या सहकारी संस्थेने प्रथम संस्थेचा पाया भक्कम करावा व धंदा व्यवहाराला बरतून करावा असा मी आग्रह धरितो. याला कोणी सहायुभूतिशून्यता किंवा निष्ठुरता म्हटले तर त्याच्या तोंडाला कोण हात लावणार ? सहकारी संस्थेपासून जास्तीत जास्त फायदे सतत व्हावे असे वाटत असेल तर ती संस्था प्रथम टिकाऊ कशी होईल इकडे सर्वांनी लक्ष थावव्यास नको काय ? संस्थेला प्रत्यक्ष फायदा पदवीत कसा पडेल असाच व्यवहार तिने केला पाहिजे. असा सतत फायदा होण्यास ती बँक कसल्याही

हळ्यास टक्कर देण्यास समर्थ झाली असली पाहिजे. जनतेचा विश्वास संपादन करून कमी दराने ठेवींचा ओष असंदिपणें सुरू असणें हेंच बँकेच्या संवीरपणाचें लक्षण आहे. लॅंड मार्गेज बँकांना तर हें बोरण अधिक काळजीपूर्वक लागू असलें पाहिजे. कारण शक्य तेवढ्या कमी व्याजानें शेतकरी वर्गाला विशेष लोभ मुदतीने कर्जे देणें हाच त्या बँकांचा आद्य हेतू आहे. शेतकऱ्यांना काय दरानें व्याज देणें परवडेल हा प्रश्न नसून कोणत्या दरानें कर्जे देणें बँकेस सततचें परवडेल हा अधिक महत्त्वाचा प्रश्न आहे व त्याच दृष्टीने तो सोडविला पाहिजे. शेतकऱ्यांना आजच्या घटकसे जेणें करून जास्तीत जास्त फायदा होईल त्या दृष्टीनेच बँकेने व्याजाचे दर कमी करावेत असे म्हणणाऱ्यांचा एक वग आहे. पण दुसऱ्याच्या भांडवलावर तिसऱ्यांची मात्र सोय करून देण्याचा आग्रह धरणाऱ्या दानशूर महात्म्यांच्या हाती सहकारी चळवळीचीं सूत्रे एकदा कां गेलीं कीं चळवळीने राम म्हटलाच म्हणून समजावे !"

* * *

मद्रास सरकारचे सहाय्यगार मे. ह्रदसाहेबांचा हा बहुमोल पण पुष्कळांना कर्णकटू वाटणारा सहा सध्याच्या घटकेला किती अर्थपूर्ण व सहकारी चळवळीच्या जिझ्हाळ्याचा आहे, हे सहकारी बँकेत कामें करणाऱ्यांच्या व बँकेस भांडवलाचा पुतळा करणाऱ्या ठेवीदारांच्या तेव्हाच लक्षांत येईल. ह्रदसाहेबांचा हा संदेश सहकार दिनाचे दिवशी सर्वांनीं मनन करून स्वतः समजावून घ्यावा क इतरांस सांगवा इतकें त्यांचें महत्त्व सास आहे.

श्री. महावीर को. बँक लि., कोल्हापूर

३० जून, १९४१ अखेर संपलेल्या ह्या वर्षी बँकेचे पटावर ४४३ सभासद होते व त्यांचे भागाचे पोटी २६,३२० रुपये जमा आहेत. बँकेच्या रिझर्व्हजची रक्कम ३,२९३ रुपये आहे. एकूण ठेवी १ लक्ष, ४४३ हजार आहोत. बँकेने ५३३ हजार रुपये रोख व इतर बँकांत ठेवले असून १ लक्ष, २५३ हजार रुपये तिने कर्जांक दिलेले आहेत. वर्षअखेर बँकेस ५,०२८ रुपये नफा झाला; त्यांत शिल्लक नफा २६६ रुपये मिळविला म्हणजे ५,२९४ रुपये होतात. त्यांतून १,२५७ रुपये रिझर्व्ह फंडांत, ८९१ रुपये इमारत फंडांत, ४४५ रुपये बँड डेट फंडांत व २२३ रुपये डिबिडंड ई. फंडांत टाकून भागीदारांस ७३% दराने डिबिडंड देण्याकडे १,७५५ रुपयांचा विनियोग करण्यांत आला. बँकेचा हा चौथ्या वर्षाचा वृत्तान्त आहे. त्यावरून बँकेच्या प्रगतीची कल्पना येईल. सध्याच्या परिस्थितीत डिबिडंडचा दर भागीदारांस आकर्षकच वाटे. श्री. आयासाहेब बाबाजी लढगे बँकेचे अध्यक्ष असून श्री. बंदोपंत सुळताने हे मं. डायरेक्टर क श्री. बी. एन. गरगटे, बी. ए., एलएल. बी., हे सेक्रेटरी आहेत.

पुणे जिल्ह्यातील गुरांची इस्पितळे

पुणे जिल्ह्यांत गुरांची एकूण ७ इस्पितळे आहेत. त्यांत १९४०-४१ मध्ये एकूण १६,८१७ रोग्यांना औषधे देण्यांत आलीं. २,८४३ गुरे इस्पितळांत आलीं नव्हतीं, तरी त्यांस औषधे पुरवण्यांत आलीं. एकूण २,७३० जनावरे सर्वां करण्यांत आलीं. इस्पितळांना १२,६१६ रुपये उत्पन्न झालें व त्यांचा सर्वांहि तितकाच झाला.

हिंदी आयुर्विमा कंपनी

१९४० मधील नवे काम

कंपनी	रुपये
ओरिएंटल	७,४८,८६,०००
हिंडुस्थान को-ऑपरेटिव्ह	२,८२,८६,८००
नॅशनल इन्शुरन्स	१,५६,५५,८००
बॉने म्युच्युअल	१,५१,००,०००
भारत	१,५०,६७,८००
न्यू इंडिया	१,४३,४४,७००
एम्पायर ऑफ इंडिया	१,३१,८०,०००
बॉने लाइफ	१,२२,०७,६००
युनायटेड इंडिया	१८,२८,७००
लक्ष्मी	८२,६५,१००
इंडिस्ट्रिअल अँड प्रोड्युसिअल	८१,४१,५००
जनरल अँड इन्शुरन्स	६८,५३,८००
वेस्टर्न इंडिया	६६,५०,८००
एशियन	६०,२०,०००
न्यू एशियाँटिक	६०,१३,५००
नॅशनल इंडियन	४९,४१,५००
कॉमिनवेलथ	४६,६३,०००
इंडिया एक्झिटेबल	४४,५०,०००
बॉने को-ऑपरेटिव्ह	४०,४२,०००
ईस्ट अँड वेस्ट	४०,११,७०८
इंडियन लाइफ	३६,४०,५००
आंध्र इन्शुरन्स	३३,१८,५००
इंडियन म्युच्युअल	३१,४९,२००
रुबी जनरल	३०,६५,१००
वॉरेन	२७,८१,७००
नेपच्युन	२१,७३,८००
ज्युपिटर	२०,८६,०००
झेनिथ लाइफ	१९,८७,४००
इंडियन मर्कटाइल	१८,२१,२००
एशियाँटिक ग. सि.	१७,१४,५००
पॉपुलर	१६,२२,६००
युनिव्हर्सल फा. अँड ज.	११,६२,०००
इंडियन ग्लोब	११,५९,६००
क्रीसन्ट	११,१५,६००
सेंटिनल	९,६४,०००
कॅनरा म्युच्युअल	८,००,४००
पॉप्युलर	६,४४,१००
युनियन लाइफ (८० दिवसांचे काम)	६,००,०००
ईस्टर्न फेडरल	५,१२,०००
ट्रिपॉलिटर्स बेनिफिट	४,२७,०००
इंडियन प्रोग्रेसिव्ह	३,६७,७००
इंडियन इन्शुरन्स	३,६४,०००

वसंत इन्शुरन्स कंपनी, लि.

वरील नांवाची आयुर्विमा कंपनी मुंबई येथे स्थापन झाली आहे. तिचे दिवाणबहादुर हिरालाल काजी हे अध्यक्ष आहेत. डायरेक्टर बोर्डीत शेठ कृष्णराज माधवजी दा. ठाकरसी, शेठ साकळचंद झाडा, मि. एम. ए. फाहलभाई, रावसाहेब व्ही. सी. जाधव, श्री. व्ही. पी. वंदे इत्यादि गृहस्थ असून श्री. अशोक हिरालाल काजी एम. एससी., हे मॅनेजिंग डायरेक्टर आहेत. मि. के. बालसुब्रह्मण्यम् हे कंपनीचे अॅक्ज्युअरी आहेत. भागीदारांनी निवडावयाच्या प्रत्येक डायरेक्टराचे नांवावर किमान ५ हजारांचे भाग असले पाहिजेत. श्री. अशोक काजी हे गणितज्ञ असून दिष्ठी येथील आय. सी. एस. च्या परीक्षेत त्यांस गणित, आर्थिक इतिहास, आकडेशास्त्र व सर्वसाधारण माहिती ह्या विषयांत चांगले गुण मिळाले होते. त्यांची नेमणूक १५ वर्षांच्या कराराची असून त्यांस १००० रु.—१०० रु.—१,५०० रुपये क्षाप्रमाणे वेतन मिळावयाचे आहे. पहिल्या वर्षी निम्मे व दुसऱ्या वर्षी एक चतुर्थांश वेतन ते सोडणार असून तीन वर्षे पगारवाढ घेणार नाहीत. नवीन कामावरील हप्त्यांच्या उत्पन्नापैकी ५% व चालू कामावरील हप्त्यांच्या उत्पन्नापैकी १३% ह्या दरांनी कमिशन त्यांस मिळावयाचे आहे. उत्पादकांस प्रमोशन फ्री मिळणार नाही. प्राथमिक स्वर्चे १० हजार-रुपयांवर जाणार नाही, अशी अपेक्षा आहे. आर. आर. नावर आणि कंपनीने, विक्रीस काढलेले ३ लक्ष रुपयांचे भांडवल अंहरराष्ट्र केले आहे.

हिंदी साखरेच्या घंथाची वाढ

१९३१-३२ ३३-३४ ३५-३६ ३७-३८ ३९-४०

प्रांत	कारखान्यांची संख्या				
संयुक्त प्रांत	१४	५९	६७	६८	७२
बिहार	१२	३३	३५	३३	३२
पंजाब व सिंध	१	५	४	३	३
मद्रास	१	४	८	८	७
मुंबई	२	४	६	७	७
बंगाल	...	२	६	६	९
ओरिसा	२	२
हिंदी संस्थाने	...	४	९	९	११
मल्लदेश	१	१	२	२	२
एकूण	३२	११२	१३७	१३८	१४५

मध

मधाची उपयुक्तता लोकांना पटली, तर त्याचा प्रसार ताबडतोब होईल. अमेरिकेंत प्रत्येक मनुष्य दरसाळ सरासरीने ४ शेर मध सातो. इंग्लंडमध्ये दरमाणशी सप पावशेरहि नाही. अमेरिकेंत मधाचा एवढा प्रसार होण्याचे कारण तेथील डॉक्टर लोकांनी त्यास दिलेले महत्त्व, हे होय. मधातील साखर रक्तात तात्काळ मिनते; उसाची साखर एकदम मिन्नू शकत नाहीत. मधातील साखर पचविण्याचा प्रश्न उत्पन्न होत नाही. मधांत कोणतेच जंतु जगू शकत नाहीत. मधांत जंतूंनी प्रवेश करता-क्षणीच, त्यांचेमधील ओलावा मध शोषून घेतो; त्यामुळे जंतूचा ताबडतोब नाश होतो. शरीरास उपयुक्त अशी द्रव्ये मधांत भरपूर आहेत.

निवडक बाजारमाव

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर, १९३५ पासून)	३%
सरकारी आणि निमसरकारी रोळे	
५% करमाऊ लोन (१९४५-५५)	१११-४
४% १९४३	१०४-०
३ ३/४% विनमुदत	९६-०
३ ३/४% १९४३-५०	१०३-४
३% (१९६३-६५)	९५-१
२ ३/४% १९४८-५२	९७-१२
४% पोर्ट ट्रस्ट (लांब मुदत)	११०-०
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत)	११०-०
४% न्हेसूर कर्ज (१९५३-६३)	११६-१२
५% न्हेसूर कर्ज (१९५५)	१२७-४

मंडळांचे माग

(कंसातील पहिला आकडा मागाची दर्शनी किंमत, दुसरा आकडा चालू झालेले गाढवळ व कंसांतरचा आकडा वार्षिक डिपॉजिट दर्शवितो.)

बँका

बँक ऑफ इंडिया (१००-५०) ११%	१४७-४
बँक ऑफ बरोडा (१००-५०) १०%	११८-०
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) ९%	५०-४
इंग्रिशिल बँक (५००) १२%	१६१७-८
बॉम्बे प्रॉ. कॉ. बँक (५०) १३ १/२%	५३-८
रिझर्व्ह बँक (१००) ३ ३/४%	१०८-१२

बीज

बॉम्बे ट्रेन्चे ऑर्टि. (५०) १२%	१४६-०
कराची (१००) ९%	२०६-६
पुणे इलेक्ट्रिक (१००) ९%	२१२-८
टाटा पॉवर ऑर्टि. (१०००) ५ ३/४%	१७००-०
आंध्र व्हॅली ऑर्टि. (१०००) ७ ३/४%	१७४०-०

रेल्वेज

दौंड-बारामती (१००) ४ ३/४%	१०४-८
पाचोरा-जामनेर (१००) १ ३/४%	९०-०
अहमदाबाद प्रांतज (५००) ११ ३/४%	८८८-८
तापी व्हॅली (५००) ८%	६४३-१२

हतर

बेलापूर शहर (५०) १०%	२२४-८
इन्फ्रस्ट्रुक्चर ट्रस्ट (१००-५०) २%	५१-८
शिवाय स्टीम (१५) १%	२७-१०
न्यू इंडिया विमा (७५-१५) १%	५४-८
आंतरिंदल विमा (२००) १२ ५/८%	४५५-०
टाटा आयर्न प. प्र. (१५०) ९%	२१७-८
टाटा आयर्न टु. प्र. (१००) ७ ३/४%	१५३-८
टाटा आयर्न ऑर्टि. (७५) १५%	३९२-८
टाटा आयर्न डिपॉजिट (३०) १७ ३/४%	२०६-०
ज्योसिपेटेड सिमेंट (१००) ५%	१६१-१२

सोने-चांदी

सोने (मि.ट) प्रत्येक तोळ्यास	४२-९-०
चांदी प्रत्येक १०० तोळ्यास	६३-१-०

मुंबई इलाख्यातील सहकारी चळवळीच्या केंद्रस्थानी

असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉविन्शियल को-ऑपरेटिव्ह बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी-सर विठ्ठलवाच ठाकरसी मेमोरिअल विल्डिङ्ग
९, बेक हाउस लेन, कोट मुंबई.

शाखा

१ बारामती (जि. पुणे)	१८ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सातारा	१९ विरगांव (अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर	२० धुळे (प. सानदेश)
४ कच्छड	२१ दोंडाईचे
५ तासगांव	२२ शिरपूर
६ किलोस्करवाडी	२३ शहादे
७ शिराळे	२४ नडुप्यार
८ कोरगांव	२५ साक्री
९ वाई	२६ शिंदखेडे
१० अहमदनगर	२७ तळोदे
११ शेगांव	२८ मालेगांव (नाशिक)
१२ कोपरगांव	२९ सटाणा
१३ बेलापूर	३० कळवण
१४ राहुरी	३१ लसलगांव
१५ निवडी	३२ नदिगांव
१६ पालघर	३३ दोहद (पंचमहाल)
१७ कल्याण	३४ कालोड

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेविंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

इलाख्यातील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व हतर अल्प उत्पन्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेडऑफिस अगर शाखा कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

पाणीचपाणी

तुम्हांस धुकलक पाणी पाहिजे ना ?
 तर पाणी - आमचे वॉर्गन मशीनं मुम्बे फांत अनर
 यंत्रांत वोजर करुन याव एकदम तप करुन बांदल
 तेहो तुम्हांस पाणी मिळु शकिल.
 वोजर मशीन न पंप पूण स्वदी
 जमुने जामनें वरता त्यांत तपा करुनेले ओझ.
 वोजर (पंप) ही अस्तु वर इकिनें वळी
 दर इतर माहिती वळुन घेतली करा.
मिडी आणि सन्स,
 सोमली.
 थो विनायक मिल्सची पातळे कुडाडी बापाय.

-SOLD, BOUGHT, HIRED OR MADE TO ORDER.-

First and second hand iron or wooden furniture.
Address:-Shevak Quarters, 1227 F. C. Road, Poona 4.
 Industrial Centre.

Yours faithfully,
 C. R. Shevak.

सर्व प्रकारचें लोखंडी व लांकडी फर्निचर विकत घेतलें जातें किंवा नवीन तयार करुन अगर भाड्यानें मिळतें.
 पत्ता—शेवक क्वार्टर्स, १२२७ फ. रॉ. रोड पुणे नं. ४.
 इंडस्ट्रियल सेंटर, कारखाना पत्ता—१५३ कसबा, पुणे २.
 आपला—सी. आर. शेवक.

स्वादित मसाला करणारे आद्य कारखानदार

व्ही. पी. बेडेकर

बेडेकर आणि सन्स

पुणे येथील एजंट—

दत्तात्रय नारायण हेजीव.

बापट ब्रदर्स- १००३ सदाशिव, पुणे २

आमचे दुकानां—

★ सर्व तऱ्हेचे स्टोव्हज, पेट्रॉलमॅक्स, व इतर वस्त्या, सायकलस व त्यांस लागणारे सुट्टे सामान मिळेल व तरसंबंधीं दुरुस्तीचें काम काळजीपूर्वक व वकशीर केलें जातें.
 तसेंच—
 जावा स्पिरिट, उत्तम फिनाईल, स्टॅन्डर्ड ऑईल कंपनीचें रॉकेल, रेनकोटस्, गॉगल्स, थरमॉस, टॉचॅस वगैरे.

सर्व तऱ्हेचा माल घाऊक व किरकोळ योग्य भावानें मिळतो.

माधवाश्रम

हा आश्रम ट्रामच्या रस्त्यावर असून, रेल्वे-स्टेशन व चौपाटी सुमारे पांच मिनिटांचे रस्त्यावर आहे.

जागा मध्यवस्तीत, हवाशीर, लागणारे फर्निचरनें श्रृंगारित असून, सोयीमुळे ती शोभिवंत जाहली आहे. कुटुंबासह राहणेची इच्छेनुरूप स्वतंत्र व्यवस्था.

माधवाश्रम विलिडिंग, गिरगांव, मुंबई.

मुजुमदार टॉय वकर्स

या आणि पहा

माना हालणारीं व सार्धी लाकडी चित्रें समक्ष येऊन खात्री करा.

३५ सदाशिव पेट, शेडगेवाडी, पुणे शहर.

राहाणची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपति चौक

व्यवस्थापक

पावसाळ्यांतील उपयुक्त औषधें

✻ संग्रह करा ✻

कॉलरा गोळी, संजीवनी गुटी, कुटजारिष्ट

पाचकवटी, पंचकोलासव

तसेंच

पंडुरोगावरील अप्रतिम गुणकारी

—: रक्तवर्धक :—

सुवर्णकल्प, बालजीवन, अस्थिपोषक,

रक्तशोधक, कफनाशक हीं पेटेंट

औषधें मागवा

मुख्य दुकान—गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे

आयुर्वेद रसशाळा पुणे, लि.

सर्व तऱ्हेची कापड छपाई व रंगाई (Calico Printing and Dyeing) करणारा कारखाना.

'पायोनिअर डाईंग हाऊस'

कोचाचें कापड (Casement cloth), दाराचे पडदे, टेबल कव्हर इ. टिकाऊ रंगाचे, स्वदेशी तयार मिळतात. कारखाना:—

भिकारदास मारुती रोड, दातेवाडी, पुणे.

मधुमेहावरील
औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, रुरल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

महायुद्धाची जाणूक ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ घेऊन स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

हे पत्र पुणे, पेट मांडुडां घ. नं. ११५११ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिले व रा. श्रीपाद वामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधिवस,' मांडुडां, घ. नं. १२३११३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.